

YERYÜZÜNDE BİR “YABANCI”*

Metin Bobarođlu

*“Toprađın ürününü yemek için
ömür boyu zahmet çekeceksin.”
Tekvin: 3/17*

İki dünya savaşının ardından ortaya çıkan **kimlik bunalımı**, insanı, kendisini nasıl tanımlayacağı ve neye inanacağı, neyi ümit edeceği konusunda kararsız kıldı. Ne din kurumu ne de devlet otoriteleri insanlığı bu büyük felâketlere karşı koruyabilmişti.

Özellikle Fransız devriminden sonra tüm dünyada **ulusçu devlet** örgütlenmeleri ile **Hümanist** ve **Pozitivist** eğitim yaygın olarak kabul gördü. Bu, toplumların yeni varoluş biçimiydi ve bu yeni uygarlık modelinin sloganı da *“Bilimsel bilginin ışığında kör inanç, kaba güç ve bağnazlık önlenmelidir”* özdeyişiydi.

Ancak beklenen olmadı. İki büyük dünya savaşının neden olduğu maddi ve manevi çöküş, aynı zamanda bir **anomi** yani anlam yitimini de beraberinde getirdi.

Bugüne kadar uğruna onca çaba gösterilen değerlere ne olmuştu? İnsanları birbirine bağlayan böylesi değerler yoksa neye inanacağız? Uğruna yaşayacak ne vardır?

Sonuç: **nihilizm**.

İnsan bir **anlam varlığı** değil miydi? Anlam, anlama ve anlaşmayla bir insanlık ailesi kurulmayacak mıydı? Yoksa açgözlülüğün çıkarları uğruna hiçbir şeyi gözü görmeyen bu acımasız saldırıları altında insan yitip gidecek mi?

Sonuç: **insansızlaşma**; vicdansızlık.

Bu Hümanist projeye bağlı bir eğitim programı, üniversite kurumları yoluyla tüm dünyaya yayıldı. Amaç din ve mezhep ayrılıklarından doğan savaşlara bir son vermek ve dünya barışını sağlamaktı. Ancak, kısa zamanda dinsel örgütlenmelerin yerini alan ideolojik örgütlenmeler hiç de farklı davranmadılar. Üyelerine özgür düşünme olanağı vermediler; farklı görüş ihanetle suçlandı.

Sonuç: **faşizm, totalitarizm** ve **diktatörlük** oldu.

Ünlü düşünür **Victor Frankl**, *Duyulmayan Anlam Çığlığı* adlı eserinin taslaklarını Nazi

* Metin Bobarođlu'nun 9 Kasım 2012 tarihinde TARAF gazetesinde yayınlanmış yazısıdır.

<http://www.taraf.com.tr/haber/vervuzunde-bir-yabanci.htm>

Almanya'sının gaz odaları önünde, ölüm saatini beklediği günlerde, toplama kampında yazmıştır. O Almanya ki tüm hümanist ve pozitivist projenin görkemli ülkesi olmuştu; onca bilim insanı, sanatçı ve filozofa karşın sürü bilinci nasıl olur da ortadan kaldırılamamıştı?

Daha önceleri **özcü** felsefelerden doğan dünya görüşleri, ilerleme, gelişme, dayanışma, hak ve özgürlük vaatleriyle gelecek tasarımları yaratmış ve insanlığa umut aşılamıştı. İki dünya savaşının getirdiği felâket ise bu umutları söndürdüğü gibi, bir de **varoluş sorunu** yarattı. Artık yeni felsefenin adı **varoluşçuluk** oldu. Her kişinin varoluşu, kendi özgür seçimlerine bağlı olacaktı.

Konvansiyonel bir savaş biçimi olan, iki dünya savaşının ardından bir üçüncüsü artık konvansiyonel değil **nükleer** olacaktır ve bu felâketlerin felâketi olacaktır. Bu savaşın tek yararının bir dördüncüsünün olmayacağı, olamayacağı öngörüsünde yatar; **Demokles'in kılıcı** insanlığın tepesinde sallanmakta ve **kılıcın gölgesi** her duyarlı insanın uykusunu kaçırmaktadır.

İlginç olansa, "**dünya tarihinde**" ilk küreselleşen şeyin savaşlar olmasıdır. "**İnsanlık tarihi**" savaşların başat olduğu bir tarihtir; ancak, son iki büyük savaş diğerleri gibi yerel olmadı; tüm dünya topyekûn birbiriyle savaştı. Âdem'in topraktan yaratılma mitindeki **Âdem** sözcüğünün İbranice, kök anlamındaki **kızılık**, dünya toprağına dökülecek **kızılkanların** habercisi gibidir; toprak kanla yağrulmuştur.

İkinci küreselleşen olgu ise **ekolojik felâketler**dir. Sanayileşmenin dizginsiz gelişmesinden doğan sanayi atıkları **eko-sistemi** tehdit eder boyutlara geldi.

Üçüncü olarak küreselleşen **bilgi** olmuştur. İnternetin dünya çapında örgütlenmesi bilgi akışını hızlandırdı, ama bu alanda da yeterli hukuksal düzenleme ve denetim olmadığı için, çoğu zaman enformasyon, dezenformasyonla karışınca **bilgi** de kirlenir oldu; insanlar denetimsiz bilgi ve sosyal medya haberleriyle düşünür oldu.

Dördüncü olarak **kapital** küreselleşti; coşkun akan bir nehir gibi dünyayı hızla dolaşan ve günlük milyar dolarla ifade edilen **para** girdiği yeri ve çıktığı yeri allak bullak ediyor; önüne çıkan engelleri ise bir biçimde ortadan kaldırıyor. Buna **fırtına etkisi** (*storming effect*) deniyor. Bunun sonucu olarak da **ekonomi** küreselleşiyor. Ekonomi kuramcılarının bildirdiğine göre, ekonomi tek başına bir olgu değildir ve politika ile bir arada bulunur; yani kavram çifti olarak, **ekonomi-politikten** söz etmemiz gerekir. Bunun anlamı, küresel ekonomi kaçınılmaz olarak **küresel politikaları** gereksinir. Bir başka deyişle, ekonomisi kendine yeten, ulus-devlet yapılanmaları, küresel ekonomi-politik içinde kendisine yer bulabilecek bir değişim geçirmek zorunda kalacaktır. Buna insanlık **de facto** hazırlıksız yakalandı.

Tüm bu olgular bir **ikinci doğa** gibi kendisini insanlığa dayatmıştır. İnsan, doğa ve toplum karşısındaki çarpık ilişkilerinde ısrar ettiği gibi, bu yeni olgu karşısında da vurdumduymaz bir tavır sergilerse, diğer felâketlere bir yenisi daha eklenmiş olacaktır.

Ekonomi-politiğin içinde bir de **emek** faktörü vardır ve paranın, sermayenin küreselleştiği gibi insan emeği de küreselleşmek zorundadır. Şimdilik bunun önünde ciddi engeller vardır, ama

kaçınılmaz olarak bu gerçekleşecektir; nitekim uzun zamandır sanayileşmiş ülkelere işçi göçü sürmektedir. Küresel dünyada insanlar aidiyetlerinden dolayı değil, **yetenek, bilgi ve becerilerinden** dolayı devşirileceklerdir.

Orduların, paranın ve bilginin serbestçe dolaştığı ve küreselleştiği dünyada, bir de, tek tek bireyler dolaşıma girerse –ki girmeye başlamıştır– bugüne kadar görülmemiş sorunların doğacağını öngörmek mümkündür.

Küreselleşmenin ilk sorunu **kültür şoku** olacaktır. **Özcü** inançların dayanışma yaratan ilişkileri çözülecek ve öteki ile yaşama zorunluluğunun getirdiği tanıma ve tanışma gereksinimi ile karşı karşıya kalınacak; **özcü korumacılık** yerini **varoluşçu rekabete** bırakacaktır.

Uygarlığın bilinçli içselleştirilmesine karşın, kültür bilinçdışı bir yolla alışkanlıklara katılarak temellük edilir. Yani kültür, onunla yoğrulurken büyüdüğümüz güvenilir bir sıcak dosttur.

İnsan yaşamını üç temel şey belirler: **ne bildiği, ne yapabildiği** ve **ne beklediği**. Bu üçüncüsü gelecek zamana aittir ve şimdideki karşılığı **umuttur**.

Nihilizmin yarattığı umudu kırılmış insan regresyona uğradı ve **kültürün ana-rahmine** sığındı. Bu durum, sibernetikteki **geri-besleme** (*feed-back*) gibi ya da ünlü mit kahramanı Herakles'in toprağa sırtüstü yatarak güç toplaması benzeri; günümüz insanı geleneğin **kadim bilgeliğinin** yollarını yeniden araştırmaya başladı. Yapılması gereken **geri-bakış** (*flash-back*) değildir; **geri-beslemeyi** sağlamaktır; kaynağa dönmektir.

Eski, eskimiş ve gözden düşmüştür ve eskide kalmıştır. **Kadim bilgeliğindeki kadim** sözcüğü eskiyi değil, **zamanüstüyü**, bengi olanı dile getirir. Kadim olan, bengi (ezeli) gücüyle şimdiye etki etmesinden dolayı varlığını sürdürür. Buna İslâm tasavvufunda **te'vil** denmiştir; yani işleri evveline götürmek, kaynağına döndürmek. Rucû etmek, tarihte geçmiş bir zamana geri dönmek değil, aslına, evveline kavuşmak demektir ki bu, insanın **kendi edimleridir**.

Tüm dünyada modernite değil ama modernizm eleştirisiyle kadim bilgeliğe dönüş başladı. Bunun öncüleri, **Jorge Luis Borges, Umberto Eco, Italo Calvino** gibi yazarlar ve felsefi sorunları edebiyat aracılığıyla işleyen **Jacques Derrida** gibi filozoflar olmuştur.

Fernand Schwarz'ın kaleme aldığı **Kadim Bilgeliğin Yeniden Keşfi** diğer türden yaklaşımlara iyi bir örnektir.

Geçmişten gelen her öğreti **kadim** değildir; belki eskidir. Modernizm eleştirisinde modernitenin kazanımlarını yadsımak bir eleştiri değil olsa olsa bir toptan inkâr olacaktır.

Dinlerin görünüşteki karşıtlık ve çelişkilerinin altında, derin sularda **kadim değerler** bulunur ve bunların ortaya çıkarılması her kültürün **irfan geleneği** ile mümkündür. Toprak üstünde, birer artezyen kuyusu gibi birbirinden apayrı görünen dinler, toprak altında birbirleriyle iç içe geçmiş bir içdeniz oluşturur ki buna geleneğimizde **vahdet** denmiştir. İşte bu derin irfandır (*gnos*) ki günümüz dünyasında **kültürler-arası-tanışmayı** olanaklı kılabilir.